

ATTITUDES OF ROMA WOMEN IN ISOLATED ROMA SETTLEMENTS ON THE ACCEPTABILITY OF VIOLENCE AGAINST WOMEN

Aleksandar Racz

University of Applied Health Sciences Zagreb, Croatia, aracz@zvu.hr

Abstract: Roma women are a particularly vulnerable group in which they as women are victims of domestic and partner violence, at the same time as members of the Roma national minority are generally less disadvantaged than the average position of women in Croatia, and as Roma women are more and more exposed to violence. Purpose: Violence against Roma women in the Roma community treated the “cultural normality” or “ethnic specificity” of the Roma minority, and at the same time Roma women were victims of multiple discrimination as victims of domestic violence - first as women, then as Roma, and finally as a marginalized group that, due to its education, low employment rate and absolute poverty, was already on the margins of social interest and protection. This research collected the missing data, which relate to the beliefs and attitudes of Roma women themselves about the acceptability of violence against themselves in isolated Roma settlements. The subject of the research was therefore the beliefs and attitudes of Roma women about the acceptability of violence against women in Roma families. Methodology: The research was conducted by field research on the type of so-called draft "cross-section" at one point in time (spring 2020) by survey method, and on a proportional, stratified sample of 350 Roma women from 12 "Roma settlements" in Međimurje County. The selection of Roma households was made using the "random walk method", and the selection of respondents using "First birthday methods". Results: The research showed a high level of acceptance of prejudices about violence against women in the family, including the acceptance of stereotypes about the right of men to use violence against women under a number of circumstances. Conclusion: the general acceptability of violence against women in Roma families by women as a result of centuries of treatment of women in the Roma community and standardization of violence significantly hampers victims' awareness of the unacceptability of all forms of violence.

Keywords: Roma, violence, prejudice, transgenerational transmission

STAVOVI ROMKINJA U IZOLIRANIM ROMSKIM NASELJIMA NA PRIHVATLJIVOSTI NASILJA NAD ŽENOM

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište Zagreb, Hrvatska, aracz@zvu.hr

Sažetak: Romkinje su posebno ranjiva skupina u kojoj su one kao žene žrtve obiteljskog i partnerskog nasilja, istovremeno su kao pripadnice romske nacionalne manjine generalno u nepovoljnijem položaju od prosječnog položaja žena u Republici Hrvatskoj, i kao Romkinje i više i češće izložene nasilju. Svrha: Nasilje nad ženama Romkinjama u romskoj zajednici tretiralo „kulturološka normalnost“ ili „etnička specifičnost“ romske manjine, a istovremeno su Romkinje kao žrtve nasilja nad ženom u obitelji bile višestruko diskriminirane - prvo kao žene, a zatim i kao Romkinje, te konačno kao marginalizirana skupina koja je zbog podobrazovanosti, niske stope zapošljavanja i apsolutnog siromaštva ionako bila na marginama društvenog interesa i zaštite. Ovim istraživanjem prikupljeni su podaci koji su nedostajali, a odnose se na uvjerenja i stavove samih Romkinja o prihvatljivosti nasilja nad njima samima u izoliranim Romskim naseljima. Predmet istraživanja ovog rada bili su dakle uvjerenja i stavovi Romkinja o prihvatljivosti nasilja nad ženama u romskim obitelji. **Metodologija:** Istraživanje je provedeno jednokratnim istraživanjem po tipu tzv. nacrtu „poprečnog presjeka“ u jednoj vremenskoj točki (proljeće 2020) metodom anketiranja, a na proporcionalnom, stratificiranom uzorku od 350 Romkinja iz 12 „romskih naselja“ na području Međimurske županije. Odabir romskih kućanstava izvršen je korištenjem „metode nasumičnog hoda“, a odabir ispitanice korištenjem „metode prvog rođendana“.

Rezultati: Istraživanje je pokazalo visoku razinu prihvaćenosti predrasuda o nasilju nad ženom u obitelji, uključujući prihvaćenost stereotipova o pravu muškarca na primjenu nasilja nad ženom pod brojnim okolnostima. Zaključak: opća prihvatljivost nasilja nad ženama u Romskim obiteljima od strane žene kao žrtve rezultat je višestoljetnog odnosa prema ženama u Romskoj zajednici i normizacije nasilja što značajno otežava osvještavanje žrtava o neprihvatljivosti svakog oblika nasilja i potiče transgeneracijsko prenošenje trauma i nasilje nad ženom zatvara u začarani krug.

Ključne riječi: Romi, nasilje, predrasude, transgeneracijski prijenos

1. UVOD

Iako ne postoji konsenzus o dolasku Roma na područje Hrvatske, najraširenije mišljenje je da su prvi Romi u Hrvatsku došli kao dio najbrojnije skupine koja je stigla u Europu u 14. i 15. stoljeću i to u kraku koji je išao preko Male Azije, Turske i Jugoistočne Europe. Romi su prema Štambuku "*zaseban neteritorijalni narod s vlastitom povijesti, jezikom i kulturom*" (Štambuk 2000, 128) kojih danas na području Hrvatske najviše živi na sjeveru Hrvatske u Međimurskoj županiji. Međutim, Šlezak (2010, 194) ističe da usprkos deklarativnoj izjednačenosti sa većinskih stanovništvom garantiranoj Ustavom Republike Hrvatske, Romi i danas nose povijesno breme budući da su svugdje i u svako vrijeme gdje su tijekom povijesti bili prisutni ili su prisutni još i danas činili »*marginalnu skupinu stanovništva*«, pa su tako i danas marginalizirani i u Međimurju, neovisno o njihovoj brojnosti (Babić 2004). Romkinje su posebno ranjiva skupina kada je riječ o nasilju nad ženama, a ono se može sagledati sa više aspekata i perspektiva. Prema vanjskoj perspektivi nasilja nad ženama u kojoj su one kao žene žrtve, a kako su pripadnice romske nacionalne manjine koja je generalno u nepovoljnijem položaju od prosječnog položaja žena u Republici Hrvatskoj time su i više i češće izložene nasilju. Prema unutarnjoj perspektivi Romkinje su često žrtve rodno uvjetovanog, obiteljskog i drugog nasilja čiji počinitelji su njihovi muževi ili drugi muški članovi obitelji. (Romi.hr 2018).

Nekoliko studija bilo je usmjereno na proučavanje odnosa prema nasilju nad ženom u romskim zajednicama u kojima su u romskim obiteljima uloge žena i muškaraca strogo definirane patrijarhalnim normama (Ceneda 2002). Očekivanja vezana uz ženu i romsku pripadnost usko su povezana s položajem Romkinje u obitelji i društvu u nekima od njih se naziva smatra „lošim žrtvama“ patrijarhalnog muškog nasilja nad Romkinjama (Wasilleski i Miller 2014).

Tolerirajuće nasilje nad Romkinjama ne ograničava se samo na nasilje od strane supruga, već su Romkinje žrtve nasilja počinjenog od strane roditelja svog supruga ili drugih članova obitelji koji koriste svoj položaj i autoritet u patrijarhalnoj zajednici da Romkinjama silom nameću ulogu osobe čija dužnost je da "služi" ne samo suprugu već i njegovim roditeljima, braći te ponekad i drugim članovima obitelji. Zavisani položaj Romkinja osnažuje se činjenicom da su Romkinje kao žene vrlo često u teškoj ekonomskoj situaciji dovedene u potpunu ekonomsku ovisnosti o suprugu i njegovim članovima obitelji što je realitet u kojoj mnoge romske obitelji žive i posljedica patrijarhalnih odnosa koji dominiraju u određenom broju romskih obitelji.

Fondacija SURT naglašava da pored brutalnosti i ozbiljnosti, te visoke prevalencije nasilja nad ženama postoji još nešto mnogo alarmantnije, a to je nastojanje da se nasilje nad ženama tolerira, legitimizira i čak trivijalizira pri čemu opisanom dodatno pogoduje što muškarci imaju monopol nasilja kojeg čine protiv žena, jer osjećaju da na njega imaju pravo. Izdvojeno je nekoliko mehanizama pomoću kojih društvo negira, legitimira, normalizira i minimizira nasilje nad ženama a jedan od njih je niz lažnih pretpostavki i stereotipa koji okružuju fenomen nasilja nad ženom. Stereotipi, kriva uvjerenja i lažne pretpostavke opravdavaju nasilje nad ženom i čine ženu žrtvu odgovornom ili barem suodgovornom za njegovo trpljenje (Fundacio SURT, 2010, 8).

Upravo zato ovaj rad bio je usmjeren na proučavanje uvjerenja i stavova Romkinja iz izoliranih romskih naselja u Međimurskoj županiji o nasilju nad ženom u obitelji. Glavnom hipotezom istraživanja Romi pretpostavljeno je da u zatvorenim getoiziranim „romskim“ naseljima na području Sjevera Hrvatske Romkinje nemaju jasno izgrađena uvjerenja i stavove o neprihvatljivosti nasilja nad ženom u obitelji iz bilo razloga i pod bilo kakvim okolnostima, što se ogleda u visokom stupanju prihvaćanja predrasuda o opravdanosti nasilja nad ženom u obitelji (Klasnić, Kunac i Rodik 2020; Racz i Kajtazi 2019).

2. MATERIJAL I METODE

Istraživanje je provedeno jednokratnim istraživanjem po tipu tzv. nacрта „poprečnog presjeka“ u jednoj vremenskoj točki (proljeće 2020) metodom anketiranja, a na proporcionalnom, stratificiranom uzorku od 350 Romkinja iz 12 „romskih naselja“ na području Međimurske županije. Istraživanje je provedeno u 12 „romskih naselja“ na području Međimurske županije – konkretno među Romkinjama koje žive u zatvorenih uglavnom izoliranih „romskim naseljima«: Goričan, Gornji Kuršanec, Hlapičina, Kotoriba, Kuršanec, Domašinec – Kvitrovec, Podturen – Lončarevo, Orehovica, Parag, Piškorovec, Pribislavec i Sitnice. Odabir romskih kućanstava izvršen je korištenjem „*metode nasumičnog hoda*“, a odabir ispitanice korištenjem „*metode prvog rođendana*“. Rezultati su obrađeni metodom deskriptivne statistike.

3. REZULTATI

Ispitanicama je bilo ponuđeno niz tvrdnji prema kojima su morale odrediti svoj stav na Liekretovoj skali na kojoj su u rasponu od 1 – 5 bile ponuđene mogućnosti odabira u rasponu da se ispitanice sa ponuđenom tvrdnjom uopće ne slažu (1), uglavnom se ne slažu (2); niti se slažu niti se ne slažu / ne znaju (3); uglavnom se slažu (4); u potpunosti se slažu (5). Uvid u odgovore pokazuje prihvaćenost normizacije nasilničkog odnosa muškarac nasilnik – žena žrtva.

Tabela 1 Uvjerenja i stavovi o prihvatljivosti nasilja nad ženom u obitelji Romkinja uključenih u istraživanje u „romskim naseljima“ na području Međimurske županije u ukupnom uzorku

Uvjerenja i stavovi (predrasude) Romkinja o prihvatljivosti nasilja nad ženom u obitelji								
	N	Prosj.vrijed.	SD	Min.	Maks.	Percentili		
						25.	50. Medijan	75.
Žena uzrokuje nasilje. Pretučene žene često zaslužuju batine jer provociraju	350	2,67	1,341	1	5	1,00	3,00	4,00
Ponekad je u redu da muškarac/partner istuče ženu	350	2,53	1,266	1	5	1,00	3,00	4,00
Muž/partner ima pravo tući ženu ako ona prekrši dogovore koje je s njim imala	350	2,70	1,341	1	5	1,00	3,00	4,00
Povremeno nasilje muža/partnera prema ženi može pomoći da se brak održi	350	2,56	1,187	1	5	1,00	3,00	3,00
U određenim situacijama ima opravdanja za muškarca koji tuče ženu	350	2,85	1,314	1	5	2,00	3,00	4,00

Tvrđnja da „*žena uzrokuje nasilje, a pretučene žene često zaslužuju batine jer provociraju*“ je predrasuda vezana uz kognitivnu strukturu stava koja je bila prihvaćena od strane ispitanih Romkinja na način da se s njom (4) uglavnom složilo 24,9% ispitanica, a (5) u potpunosti složilo 8,0% ispitanica, dok je istu (1) u potpunosti odbacilo 29,7% ispitanica, a (2) uglavnom odbacilo 14,3% Romkinja. Podaci pokazuju da trećina Romkinja (32,9%) smatra da pretučene žene zaslužuju batine jer su same isprovocirale nasilje.

S tvrdnjom prema kojoj se nasilniku daje pravo da fizički provodi nasilje nad žrtvom formuliranom u obliku predrasude prema kojoj je „*ponekad u redu da muškarac/partner istuče ženu*“ se (4) uglavnom složilo 20,0% ispitanica, a (5) u potpunosti složilo 5,7% ispitanica, dok je istu (1) u potpunosti odbacilo 30,3% ispitanica, a (2) uglavnom odbacilo 17,4% Romkinja. Čak četvrtina ispitanica izrazila je suglasnost sa pogrešnom predrasudom prema kojoj iz bilo kojeg razloga se može pronaći opravdanje da muškarac povremeno pretuče ženu, a isto je odbacila nepuna polovina ispitanica (47,7%).

S tvrdnjom kojom se pokušava u određenim, iako nedefiniranim okolnostima dati dopuštenje nasilniku da provodi nasilje nad žrtvom kroz formulaciju predrasude prema kojoj „*u određenim situacijama ima opravdanja za muškarca koji tuče ženu*“ se (4) uglavnom složilo 27,1% ispitanica, a (5) u potpunosti složilo 10,3% ispitanica, dok je istu (1) u potpunosti odbacilo 21,7% ispitanica, a (2) uglavnom odbacilo 19,6% Romkinja. Iako nema određenih situacija u kojima bi se moglo opravdati nasilje nad ženom. Čak 37,4% ispitanica sklono je prihvaćanju te predrasude.

S tvrdnjom iz kognitivne komponente stava prema kojoj „*povremeno nasilje muža/partnera prema ženi može pomoći da se brak održi*“ se (4) uglavnom složilo 18,3% ispitanica, a (5) u potpunosti složilo 4,9% ispitanica, dok je istu (1) u potpunosti odbacilo 25,1% ispitanica, a (2) uglavnom odbacilo 21,4% Romkinja. Ukupno manje od polovine Romkinja odbacilo je predrasudu (46,5%) kojom se opravdava nasilja nad ženom pogrešnom pretpostavkom da je fizičko nasilje oblik discipliniranja žene u svrhu održanja braka.

S još jednom tvrdnjom kojom se nasilniku daje pravo na fizičko nasilje nad žrtvom uz obrazloženje da „*muž/partner ima pravo tući ženu ako ona prekrši dogovore koje je s njim imala*“ se (4) uglavnom složilo 28,0% ispitanica, a (5) u potpunosti složilo 7,4% ispitanica, dok je istu (1) u potpunosti odbacilo 28,9% ispitanica, a (2) uglavnom odbacilo 15,1% Romkinja. Ponovno preko trećine ispitanica (35,4%) opravdava nasilje nad ženom pozivajući se na kršenje određenih dogovora, ne uviđajući da nema nikakvih okolnosti pod kojima muškarac smije pretući ženu.

4. DISKUSIJA

Iako je problem nasilja u obitelji i nasilja u partnerskim odnosima, a posebice nasilja nad ženom u obitelji u fokusu društvene brige i znanstvenog interesa širom svijeta, a posebice u EU još od sredine devedesetih godina prošlog stoljeća, počevši od *Preporuka Vijeća Europe Rec (2002)5* Odbora ministara državama članicama o zaštiti žena od nasilja 2002. godine (Council of Europe, 2002), pa preko brojnih rezolucije i preporuke koje pozivaju na zakonski obvezujuće standarde o sprečavanju, zaštiti protiv te kaznenom progonu najtežih i raširenih oblika rodno uvjetovanog nasilja, pitanje rodno nasilja nad Romkinjama u samom romskih obiteljima i zajednicama ostalo je nažalost nedovoljno jasno uključeno u sferu znanstvenog, stručnog pa i političkog interesa. Nasilje nad ženama Romkinjama u romskoj zajednici tretiralo „kulturološka normalnost“ ili „etnička specifičnost“ romske manjine, a istovremeno su Romkinje kao žrtve nasilja nad ženom u obitelji bile višestruko diskriminirane - prvo kao žene, a zatim i kao Romkinje, te konačno kao marginalizirana skupina koja je zbog podobrazovanosti, niske stope zapošljavanja i apsolutnog siromaštva ionako bila na marginama društvenog interesa i zaštite.

Rezultati ovog istraživanja mogu se usporediti da rezultatima srodnih istraživanja na romskoj populaciji provedenih na području Regije. Posebno je indikativno istraživanje iz 2013. godine (Beker 2019, 36) koje je donijelo prikaz dominantnih stavova Romkinja o prihvatljivosti i uzrocima nasilja nad ženama u obitelji. Prema rezultatima istraživanja: „41% žena u „romskim naseljima“ je smatrala da muž ima pravo udariti ili istuče svoju ženu/partnericu, a opravdanje za nasilje pronalaze u raznim situacijama: „30% žena je opravdavalo nasilje u slučajevima kada žena zanemaruje djecu, 26% je smatralo nasilje opravdanim ukoliko Romkinja pokazuje svoju autonomiju, npr. ako izađe bez znanja muža, dok 21% Romkinja je odobravalo nasilje nad ženom ukoliko se žena svađa sa mužem.

UNDP je proveo istraživanje na području tri Balkanske države – Albaniji, Crnoj Gori i Makedoniji o izloženosti Romkinja nasilju u obitelji u sklopu kojeg se istražila i prihvaćenost nekoliko stavova o prihvatljivosti određenih oblika nasilja nad Romkinjama

Stav da je „prihvatljivo da muž ošamari ženu“ vrlo je različito bio prihvaćen u svakoj od tri promatrane zemlje. U Albaniji takav stav je prihvaćalo 23% Romkinja u odnosu na samo 12% ne - Romkinja. U Crnoj Gori stav je bio prihvaćen kod 35% Romkinja u odnosu na samo 7% ne - Romkinja. Konačno u Makedoniji je stav o prihvatljivosti šamaranja žene bio najmanje prihvaćen i to samo od strane 8% Romkinja i 5% ne - Romkinja.

Romkinje iz Bosne i Hercegovine su u visokom postotku opravdavale fizičko udaranje žene u raznim situacijama. Pravo muškarca da fizički izudara ženu iz bilo kojeg razloga odobravalo je 43,5% Romkinja. Romkinje iz Makedonije u nešto manjem postotku također su opravdavale fizičko udaranje žene u raznim situacijama. Pravo muškarca da fizički izudara ženu iz bilo kojeg razloga odobravalo je 25,4% Romkinja (Bernat, 2015).

Zanimljivi za interpretaciju rezultata dobivenih ovim istraživanjem su i rezultati istraživanja provedenog na reprezentativnom uzorku Roma u Španjolskoj 2014. godine (Vives-Cases i sur. 2018, 1), prema kojem je tvrdnju o „neprihvatljivosti nasilja nad ženom u bilo kojem slučaju“ podržalo 70,9% ispitanika. Autori istraživanja su dobivene rezultate komparirali sa rezultatima Eurobarometra iz 2010. godine u kojem je preko 90% ispitanika u općoj populaciji odbacilo prihvatljivost nasilja nad ženom. Veći stupanj odbacivanja prihvatljivosti nasilja nad ženom bio je povezan sa višim stupnjem obrazovanja ispitanica i činjenicom da je ispitanica poznavala nekog tko je bio žrtva zlostavljanja ili je ispitanica osobno doživjela nasilje od strane roditelja tijekom djetinjstva (Vives-Cases i sur. 2018).

5. ZAKLJUČAK

Istraživanje je pokazalo visoku razinu prihvaćenosti predrasuda o nasilju nad ženom u obitelji, uključujući prihvaćenost stereotipova o pravu muškarca na primjenu nasilja nad ženom pod brojnim okolnostima. Opća prihvatljivost nasilja nad ženama u Romskim obiteljima od strane žene kao žrtve rezultat je višestoljetnog odnosa prema ženama u Romskoj zajednici i normizacije nasilja što značajno otežava osvještavanje žrtava o neprihvatljivosti svakog oblika nasilja i potiče transgeneracijsko prenošenje trauma i nasilje nad ženom zatvara u začarani krug.

Potrebno je provoditi terenska istraživanja kako bi se osigurali podatci koji će poslužiti za izradu sveobuhvatnijih, na dokazima utemeljenih, politika rada, strategija, programa i aktivnosti na prevenciji i borbi protiv nasilja nad ženama u obitelji, a poglavito nasilju nad Romkinjama u romskim obiteljima. Rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti i za informirano donošenje odluka i zagovaranje na različitim razinama, čime se može pridonijeti smanjenju stupnja nasilja nad Romkinjama u obitelji, ne samo u Hrvatskoj, nego i u široj regiji, kao i doprinijeti jačanju službi za rad s žrtvama nasilja i većoj sigurnosti žena,

ZAHVALE

Zahvaljujem volonterima Romkinjama koje su omogućile provođenje ovog istraživanja

REFERENCE

- Babić, D. (2004). Stigmatizacija i identitet Roma–pogled» izvana: slučaj učenika Roma u naselju Kozari Bok. *Migracijske i etničke teme* 20 (4): 315-338. <https://hrcak.srce.hr/7058>
- Beker, K. (2019). *Regionalni izveštaj o primeni UN Konvencije o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW) i Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istambulska konvencija) u vezi sa diskriminacijom Romkinja u oblasti zdravstvene zaštite, dečijih brakova i pružanja podrške i zaštite Romkinjama u situaciji nasilja u porodici*. Beograd: BIBIJA Romski Ženski Centar.
- Ceneda, S. (2002). „*Romani women from central and Eastern Europe: a 'Fourth World', or experience of multiple discrimination*.“ London: Refugee Women’s Resource Project. Asylum Aid.
- Fundacio Surt de dones. (2012). *Tackling male violence against Romani women: Recommendations for the prevention, detection and intervention*. Fundacio Surt. http://www.fondazionebrodolini.it/sites/default/files/guia_ingles.pdf
- Klasnić, K., Kunac, S. & Rodik, P. (2020). *Uključivanje Roma u hrvatsko društvo: žene, mladi i djeca*. Zagreb: Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina Vlade Republike Hrvatske.
- Racz, A., & Kajtazi, V. (2019). Stavovi pripadnika Romske populacije na području Bjelovarsko-bilogorske županije o obiteljskom nasilju. *Časopis za primijenjene zdravstvene znanosti* 5 (1): 61-70. <https://hrcak.srce.hr/217993>
- Šlezak, H. (2010). Demogeografska i sociokulturna obilježja Romske populacije u Međimurju. Master thesis. Zagreb: Geografski odsjek Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Štambuk, M. (2009). Obilježja romskih obitelji – kućanstava. U: *Kako žive hrvatski Romi*, edited by Maja Štambuk, 91-109, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Vives-Cases, C., La Parra Casado, D., Diana Gil – Gonzalez, D., & Caballero. P. (2018). Acceptability of violence against women among the Roma population in Spain. *Journal of interpersonal violence* 886260518807910-886260518807910. <https://doi.org/10.1177%2F0886260518807910>
- Wasileski, G., & Miller, S.L. (2014). “Bad” victims?: understanding social service providers’ responses to Roma battered women. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice* 38 (2): 173-189. <https://doi.org/10.1080/01924036.2013.822819>